

Ποιήματα του βυζαντινού κύκλου

Ο Ιωάννης Καντακουζηνός υπερισχύει

Τους κάμπους βλέπει που ακόμη ορίζει
με το σιτάρι, με τα ζώα, με τα καρποφόρα
δένδρα. Και πιο μακριά το σπίτι του το πατρικό,
γεμάτο ρούχα κ' έπιπλα πολύτιμα, κι ασημικό.

Θα του τα πάρουν — Ιησού Χριστέ! — θα του τα πάρουν τώρα. 5

Άραγε να τον λυπηθεί ο Καντακουζηνός
αν πάει στα πόδια του να πέσει. Λεν πως είν' επιεικής,
λίαν επιεικής. Αλλ' οι περί αυτόν; αλλ' ο στρατός;—
Ή, στην κυρία Ειρήνη να προσπέσει, να κλαυθεί;

Κουτός! στο κόμμα να μπλεχθεί της Άννας — 10
που να μην έσωνε να την στεφανωθεί
ο κυρ Ανδρόνικος ποτέ. Είδαμε προκοπή
από το φέρσιμό της, είδαμε ανθρωπιά;
Μα ως κ' οι Φράγκοι δεν την εκτιμούνε πια.
Γελοία τα σχέδια της, μωρά η ετοιμασία της όλη. 15
Ενώ φοβέριζαν τον κόσμο από την Πόλι,
τους ρήμαξεν ο Καντακουζηνός, τους ρήμαξε ο κυρ Γιάννης.

Και που το είχε σκοπό να πάει με του κυρ Γιάννη
το μέρος! Και θα τόκαμνε. Και θάταν τώρα ευτυχισμένος,
μεγάλος άρχοντας πάντα, και στεριωμένος,
αν ο δεσπότης δεν τον έπειθε την τελευταία στιγμή,
με την ιερατική του επιβολή,
με τες από άκρου εις άκρον εσφαλμένες του πληροφορίες,
και με τες υποσχέσεις του, και τες βλακειές. 20

Πεθαίνοντας το 1341, ο
Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος
όρισε αντιβασιλέα τον
ευνοούμενό του, πάμπλουτο
άρχοντα Ιωάννη
Καντακουζηνό, με τον οποίο
ήρθε σε ανοιχτή ρήξη η
Ιταλίδα χήρα του Ανδρόνικου
και μητέρα του ανήλικου
διαδόχου Άννα της Σαβοΐας,
που την υποστήριξε ο
Πατριάρχης Ιωάννης ο ΙΔ΄ .
Ο Καντακουζηνός υπερίσχυσε
με την υποστήριξη πλούσιων
γαιοκτημόνων της Θράκης και
της Θεσσαλίας και το 1347
στέφθηκε αυτοκράτορας στην
Κων/πολη με τη γυναίκα του
Ειρήνη Ασάν, κόρη βυζαντινού
αξιωματούχου και εγγονή του
τσάρου της Βουλγαρίας
Ιωάννη Γ΄.

Από υαλί χρωματιστό

Πολύ με συγκινεί μια λεπτομέρεια
στην στέψιν, εν Βλαχέρναις, του Ιωάννη Καντακουζηνού
και της Ειρήνης Ανδρονίκου Ασάν.
Όπως δεν είχαν παρά λίγους πολυτίμους λίθους
(του ταλαιπώρου κράτους μας ήταν μεγάλ' η πτώχεια)
φόρεσαν τεχνητούς. Ένα σωρό κομάτια από υαλί,
κόκκινα, πράσινα ή γαλάζια. Τίποτε
το ταπεινόν ή το αναξιοπρεπές
δεν έχουν κατ' εμέ τα κοματάκια αυτά
από υαλί χρωματιστό. Μοιάζουνε τουναντίον
σαν μια διαμαρτυρία θλιβερή
κατά της άδικης κακομοιριάς των στεφομένων.
Είναι τα σύμβολα του τι ήρμοζε να έχουν,
του τι εξ άπαντος ήταν ορθόν να έχουν
στην στέψι των ένας Κυρ Ιωάννης Καντακουζηνός,
μια Κυρία Ειρήνη Ανδρονίκου Ασάν.

δ. 1925

- 5 Η επίσημη αυτοκρατορική
στέψη του Ιωάννη ΣΤ'
Καντακουζηνού και της
Ειρήνης Ασάν έγινε το
1347 στην εκκλησία των
Βλαχερνών, επειδή η Αγία
Σοφία ήταν
μισοερειπωμένη.
Επιπλέον η Άννα της
Σαβοΐας για να πολεμήσει
τον Καντακουζηνό, είχε
εξαντλήσει τα οικονομικά
του κράτους και
ενεχυριάσει ακόμη και τα
κοσμήματα του θρόνου.
- 10
- 15 Νικηφόρος Γρηγοράς
(1295-1360), *Ρωμαϊκή
Ιστορία 1204-1341* (37
βιβλία).

Άννα Κομνηνή

Στον πρόλογο της Αλεξιάδος της θρηνεί,
για την χηρεία της η Άννα Κομνηνή.

Εις ίλιγγον είν' η ψυχή της. «Και
ρείθροις δακρύων», μας λέγει, «περιτέγω
τους οφθαλμούς..... Φευ των κυμάτων» της ζωής της, 5
«φευ των επαναστάσεων». Την καίει η οδύνη
«μέχρις οστέων και μυελών και μερισμού ψυχής».

Όμως η αλήθεια μοιάζει που μια λύπη μόνην
καιρίαν εγνώρισεν η φίλαρχη γυναίκα·
έναν καϋμό βαθύ μονάχα είχε 10
(κι ας μην τ' ομολογεί) η αγέρωχη αυτή Γραικιά,
που δεν κατάφερε, μ' όλην την δεξιότητά της,
την Βασιλείαν ν' αποκτήσει· μα την πήρε
σχεδόν μέσ' απ' τα χέρια της ο προπετής Ιωάννης.

Η Άννα Κομνηνή (1083-1153/4)
ήταν η πρωτότοκη κόρη του
αυτοκράτορα Αλεξίου
Α΄ Κομνηνού. Στα 1118 μάταια
προσπάθησε να σφετεριστεί τη
διαδοχή του θρόνου από τον
αδελφό της Ιωάννη Β΄, για
λογαριασμό του άντρα της
Νικηφόρου Βρυέννιου του
Νεότερου, του οποίου ο
θάνατος, το 1136/7, της
στέρησε κάθε ελπίδα.
Αποσύρθηκε στην ιερά μονή της
Κεχαριτωμένης στην Κων/πολη,
όπου έγραψε την *Αλεξιάδα*,
βιογραφία του πατέρα της.

Άννα Δαλασσηνή

Εις το χρυσόβουλλον που έβγαλ' ο Αλέξιος Κομνηνός
για να τιμήσει την μητέρα του επιφανώς,
την λίαν νοήμονα Κυρίαν Άννα Δαλασσηνή —
την αξιόλογη στα έργα της, στα ήθη —
υπάρχουν διάφορα εγκωμιαστικά:

5

εδώ ας μεταφέρουμε από αυτά
μια φράσιν έμορφην, ευγενική
«Ου το εμόν ή το σον, το ψυχρόν τούτο ρήμα, ερρήθη».

δ. 1927

Στα 1081 ο Αλέξιος ο Α΄ Κομνηνός (1081-1118), φεύγοντας να πολεμήσει, εμπιστεύτηκε εν λευκώ όλες τις αυτοκρατορικές εξουσίες στη μητέρα του, Άννα Δαλασσηνή, χήρα του Ιωάννη, αδελφού του αυτοκράτορα Ισαάκ Α΄, Κομνηνού.

χρυσόβουλλον: αυτοκρατορικό έγγραφο, σφραχισμένο με χρυσή «βούλλα».

«Ου το εμόν ή το σον, το ψυχρόν τούτο ρήμα, ερρήθη»: παράθεμα από την Αλεξιάδα της Άννας Κομνηνής («όχι δικό μου ή δικό σου—αυτές οι ψυχρές λέξεις δεν ειπώθηκαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ ΜΑΡΘΑ, «Ιστορίες αυτοκρατορικού γυναικωνίτου: για την Άννα Δαλασσηνή και την Άννα Κομνηνή του Καβάφη», *Νέα Εστία*, 1860 (Δεκέμβριος 2013), 713-727.
- ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ , *Το έργο του Κ. Π. Καβάφη*, Πρόλογος και φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη, Δεύτερη έκδοση, ενημερωμένη με ανέκδοτα κείμενα, Ίκαρος, Αθήνα 1984, 61-72 (1975).
- ΔΑΛΜΑΤΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, «Γυναικείες μορφές κι ο αντίλαλος απόνα δημοτικό τραγούδι», *Κ. Π. Καβάφης*, Εταιρεία ελληνικών εκδόσεων, Αθήνα 1984, 60-71.
- HAAS DIANA, «Cavafy's Reading Notes on Gibbon's *Decline and Fall*», *Folia Neohellenica*, 4, 1982, 26-97.
- _____ 1996, *Le problème religieux dans l'oeuvre de Cavafy. Les années de formation (1882-1905)*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne.
- HIRST ANTONY, "C. P. Cavafy: Byzantine historian?" *Κάμπος, Cambridge Papers in Modern Greek* 8 (2008) 45-74.

ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ, «Περιουσιακή ανιδιοτέλεια και χρυσούς αιών από την Άννα Κομνηνή και τον Θερβάντες ως τον Καβάφη», *Νέα Εστία*, 1818 (Ιανουάριος 2009), 6-17.

ΜΑΛΑΝΟΣ ΤΙΜΟΣ, *Ο Καβάφης*, Δίφρος, Αθήνα 1933.

ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ, *Καβάφη ιστορικά και άλλα πρόσωπα*, ΕΛΙΑ, Αθήνα 1980.

ΡΟΝΤΑΝΙ ΦΙΛΙΠΠΟ ΜΑΡΙΑ, *Επτά δοκίμια & μελετήματα για τον Καβάφη (1936-1974)*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1991.

ΤΖΙΑΤΖΗ-ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ΜΑΡΙΑ, «Άννα Κομνηνή: Μεταξύ ιστορίας και μονωδίας», στο Βασιλική Κοντογιάννη (επιμ.), *Λόγος Γυναικών*, ΕΛΙΑ, Αθήνα, 2006, 387-414.